

тання земель сільськогосподарського призначення, доцільно спрямовувати на здійснення комплексу землеохоронних заходів. Тому особливо важливого значення набуває правове врегулювання питання адміністративної відповідальності в разі порушення вимог у системі раціонального сільськогосподарського землекористування.

Здійснення систематичного контролю з метою забезпечення родючості ґрунту є необхідною умовою обґрунтування земельних відносин між землевласниками і землекористувачами, удосконалення користування землею шляхом дотримання відповідних принципів та пріоритетів у процесі екологізації аграрного виробництва. Застосування сучасних стандартів і нормативів у галузі охорони земель сприятиме формуванню економічно ефективного та екологічно безпечного землекористування в аграрному секторі економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шкуратов О.І. Організаційно-правовий механізм забезпечення еколого-економічної безпеки / О.І. Шкуратов // Агроекологічний журнал. – 2012. – № 1. – С. 13.
2. Горлачук В.В. Управління землекористуванням / В.В. Горлачук – Миколаїв: Іліон, 2006. – 376 с.
3. Колодійчук І.А. Концептуальні засади модернізації ринкових механізмів у сфері землекористування в Україні / І.А. Колодійчук // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 153.
4. Кривов В.М. Сучасні проблеми землекористування через економічні важелі / В.М. Кривов // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 3. – С. 65–67.
5. Керівний нормативний документ. Еколого-агрохімічна паспортизація полів та земельних ділянок / [за ред. академіка Созінова О.О.]. – К.: Аграрна наука, 1996. – 32 с.
6. Федько О.В. Обґрунтування виведення еродованих земель із ріллі на консервацію / О.В. Федько // Вісник аграрної науки. – 2001. – № 1. – С. 80–81.
7. Закон України «Про охорону земель» № 962-IV від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 631.95 : 332.3

ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

О.Л. Головіна

науковий співробітник лабораторії екологічного менеджменту

Інститут агроекології і природокористування НААН

Обґрунтовані науково-методичні основи планування сільськогосподарського землекористування з урахуванням природно-ресурсного потенціалу. Запропоновані інструменти економічного механізму екобезпечного землекористування в сільському господарстві.

Ключові слова: *землекористування, сільське господарство, планування, природно-ресурсний потенціал, інструменти.*

Земельні ресурси використовують для досягнення широкого кола цілей, тому необхідно планувати й регулювати всі види їх використання на комплексній основі. Комплексний підхід слід застосовувати на двох рівнях, враховуючи, з одного боку, екологічні та соціально-економічні чинники, зокрема вплив різноманітних економічних і соціаль-

них факторів на навколишнє середовище, а з другого – усі компоненти навколишнього середовища, такі як повітря, вода, земля, геологічні та природні ресурси [1, с. 118].

Аналіз сучасного стану сільськогосподарського землекористування свідчить про відсутність чіткої програми його розвитку в процесі земельної реформи. В Україні скла-

лася складна еколого-економічна ситуація, яка пов'язана з погіршенням стану довкілля, тому сучасне використання земельних ресурсів не відповідає вимогам екобезпечного землекористування.

Таким чином, в умовах загострення екологічної ситуації, економіко-екологічну ефективність використання земельних ресурсів потрібно розглядати з точки зору збереження їх природного стану та підвищення стійкості агроландшафтів. Разом із тим практика показала, що основою всіх перетворень повинно бути екобезпечне землекористування.

Організаційно-економічним проблемам раціонального використання природно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля присвячені праці багатьох вчених, зокрема: В.А. Борисової, О.О. Веклич, В.П. Галушки, Д.С. Добряка, О.І. Дребот, Н.В. Зіновчук, П.П. Мельника, О.І. Фурдичка, С.К. Харічкова, М.А. Хвесика, О.І. Шкуратова, В.П. Щербаня та ін. Великий внесок у розвиток теоретико-методологічних досліджень і розробку практичних рекомендацій з питань формування сільськогосподарського землекористування внесли Д.І. Бабміндра, І.К. Бистряков, В.М. Будзьяк, Д.С. Добряк, П.Г. Казьмір, О.І. Ковалів, А.Г. Мартин, Л.Я. Новаковський, М.Г. Ступень, А.М. Третьяк, М.К. Шикуча та ін.

Проте, проблемні питання щодо планування системи землекористування в сільському господарстві на різних рівнях залишаються малодослідженими.

Метою дослідження є обґрунтування науково-методичні основи планування сільськогосподарського землекористування з урахуванням природно-ресурсного потенціалу.

Екобезпечне використання сільськогосподарських земель, охорона і відтворення навколишнього природного середовища можливі лише за планування, коли на науковій основі встановлюється пропорційний розвиток окремих галузей суспільного виробництва. Перспективне планування землекористування має йти за такими напрямками:

- національне;
- галузеве;
- організаційно-територіальне;
- внутрішньогосподарське.

Важливою умовою в господарському плануванні використання земельних ресурсів є всебічний аналіз особливостей і закономірностей земельних відносин у суспільстві. До того ж планування буде найбільш обґрунтованим, якщо воно здійснюється на основі даних перспективного прогнозу екобезпечного використання земель [5, с. 147].

За останні роки вжито низку заходів щодо вдосконалення планування землекористування країни в цілому, її окремих регіонів і місцевих утворень. Відповідно до цього, на різних структурних рівнях розробляються науково-технічні прогнози використання земельних ресурсів на тривалий період, які служать науково-обґрунтованою базою для розробки планів соціально-економічного розвитку країни і окремих регіонів.

Для аналізу рівня використання земельних ресурсів важливо встановити інструменти економічного механізму екобезпечного сільськогосподарського землекористування, які можна умовно об'єднати за такими групами: господарські, меліоративні, інноваційні, біолого-економічні та соціально-економічні (рис. 1).

Кожна з перелічених груп включає в себе систему заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання землі з урахуванням екологічної безпеки.

Господарський напрямок включає в себе:

- встановлення спеціалізації та концентрації сільськогосподарського виробництва на базі міжгосподарської кооперації

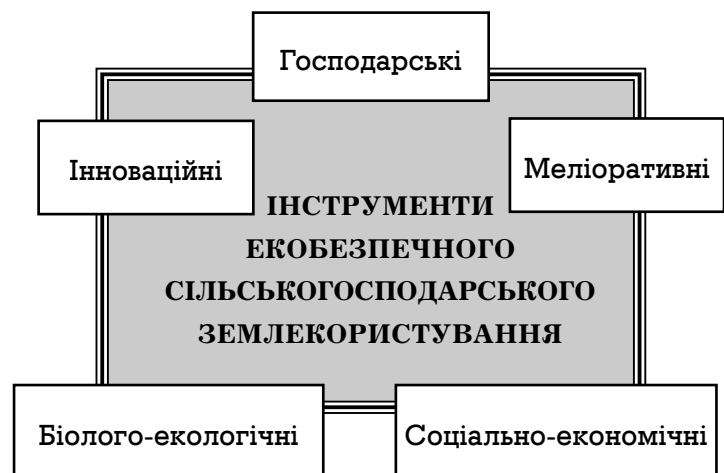

Рис. 1. Основні інструменти екобезпечного сільськогосподарського землекористування

і агропромислової інтеграції, планування використання земельного фонду;

- розробку схем і проектів землеустрою, проектів районного планування сільськогосподарських районів [6];

- проведення земельно-кадастрових робіт;

- складання планів соціально-економічного розвитку, схем і проектів щодо захисту ґрунтів від ерозії;

- вдосконалення структури посівних площ і введення науково обґрунтованих сівозмін;

- виявлення резервів освоєння нових земель тощо.

Інноваційні інструменти включають в себе:

- впровадження прогресивних способів обробітку ґрунту, догляду за посівами та збирання врожаю сільськогосподарських культур;

- боротьбу з втратами і поліпшення якості продукції, застосування агротехнічних заходів щодо поліпшення природних кормових угідь;

- розробку і впровадження інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур;

- застосування протиерозійних агротехнічних заходів;

- впровадження науково обґрунтованої системи сільськогосподарських машин.

Меліоративний напрям включає в себе:

- застосування осушувальних заходів;

- розміщення зрошувальних систем;

- заходи з докорінного та поверхневого поліпшення кормових угідь;

- заходи з меліорації засолених, яружно-балкових та інших деградованих земель;

- впровадження комплексу агролісо-меліоративних та гідротехнічних протиерозійних заходів;

- рекультивацію порушених земель.

Біолого-економічний напрям включає в себе:

- проведення селекційної роботи, спрямованої на зміну властивостей культурних рослин;

- створення умов для збереження рідкісних видів рослин;

- впровадження обґрунтованого чергування культур у сівозмінах;

- внесення змін в існуючий ландшафт;
- створення умов для динамічної взаємодії комплексів навколишнього природного середовища.

Соціально-економічний напрям включає в себе:

- створення умов для підвищення кваліфікації працівників сільськогосподарського виробництва;

- впровадження прогресивних форм організації та оплати праці в землеробстві;

- застосування економічного змагання, матеріальних і моральних стимулів;

- вдосконалення планування використання землі;

- вдосконалення оцінки діяльності працівників землеробства, методів управління сільськогосподарським виробництвом;

- зміцнення трудової дисципліни і відповідальності кожного працівника за ефективне використання землі;

- вжиття заходів щодо поліпшення обслуговування населення [3, с. 14].

Всі вищевказані чинники повинні діяти в комплексі. Тільки у такому разі буде досягнутий очікуваний ефект – екобезпечне та ефективне використання землі, збільшення кількості продукції, охорона і відтворення ґрунтової родючості. На цій основі запропоновано структурну блок-схему використання земельно-ресурсного потенціалу територіального утворення, яку наведено на рисунку 2.

Прогнозування використання земельних ресурсів здійснюється в схемах землеустрою територіальних підрозділів, у проектах внутрішньогосподарської організації території сільськогосподарських землекористувачів. Використання земельних ресурсів, розробка генеральної схеми використання земельних ресурсів передбачає виявлення земель, придатних для залучення в сільськогосподарське використання за допомогою різних заходів, їх економічної ефективності [2, 4].

Планування екобезпечного використання земельних ресурсів з метою стабілізації еколого-економічного розвитку аграрного виробництва на будь-якому рівні необхідно здійснювати з залученням таких заходів:

- перерозподілу земельних ресурсів залежно від їх екологічного стану;

- прогнозування і проведення трансформації земель;

Рис. 2. Структурна блок-схема використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства

- проектування заходів з відновлення родючості та рекультиватії порушених земель;
- введення обов'язкових внутрішньогосподарських землепорядних проектів у разі утворення нових землеволодінь і землекористувань незалежно від форм власності;
- проведення землепорядного проектування на еколого-ландшафтній основі;
- економічного стимулювання землевласників та землекористувачів до застосування ґрунтозахисних та ресурсозберігаючих технологій [7];
- обов'язкового наукового супроводу всіх наведених заходів.

Результатом проведення таких заходів має бути: впровадження інноваційних технологій обробки ґрунтів з метою їх захисту від процесів деградації; збереження і підвищення родючості ґрунтів, зменшення

до допустимих рівнів деградації ґрунтового покриву; підвищення врожайності сільськогосподарських культур; перехід до політики дбайливого ставлення до земельних ресурсів і як наслідок – до стабілізації, а зрештою, до поліпшення еколого-економічного стану сільськогосподарського виробництва, зростання його ефективності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, екобезпечне використання сільськогосподарських земель, охорона і відтворення навколишнього природного середовища можливі лише при плануванні, коли на науковій основі встановлюється пропорційний розвиток окремих галузей суспільного виробництва. Перспективне планування землекористування має йти за такими напрямками: національне; галузеве; організаційно-територіальне; внутрішньогосподарське.

Важливою умовою при господарському плануванні використання земельних ресурсів є всебічний аналіз особливостей і закономірностей земельних відносин в суспільстві. Причому планування буде найбільш обґрунтованим, якщо воно проводиться на основі даних перспективного прогнозу екобезпечного використання земель. При формуванні сільськогосподарського землекористування має розробка моделі цього процесу, тобто послідовного здійснення методів і способів формування та розвитку кожного конкретного землекористування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Голян В.А. Еколого-економічні проблеми землекористування в Україні / Голян В.А., Кришак А.І. // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 1. — С. 117–124.
2. Гриневецький В.П. Проблеми забезпечення природно-об'єктного блоку державного земельного кадастру України інформацією про сучасні ландшафти / В.П. Гриневецький, Л.Ю. Сорокіна, В.М. Чехній // Український географічний журнал. — 2009. — № 4 — С. 10–17.
3. Методика формування економічного механізму екобезпечного сільськогосподарського землекористування: [наукове видання] / О.І. Фурдичко, О.І. Шкуратов, М.Х. Шершунта ін. — К.: Екоінвестком, 2012. — 28 с.
4. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформації / [під загальн. ред. Б. М. Данилишина]. — К.: ЗАТ «Нічлава», 2006. — 734 с.
5. Третяк А.М. Землевпорядне проектування: теоретичні та методичні основи інвестицій у землекористування / А.М. Третяк, В.М. Другак, Д.П. Романська. — К.: ТОВ «ЦЗРУ», 2007. — 387 с.
6. Третяк А.М. Земельно-кадастрове районування території на ландшафтній основі / А.М. Третяк // — Чернівці, 1993. — 79 с.
7. Шкуратов О.І. Еколого-економічні проблеми сільськогосподарського землекористування в умовах трансформації земельних відносин / О.І. Шкуратов // Екологічні проблеми сільськогосподарського виробництва: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. мол. учених (м. Яремче, 21-24 червня, 2011 р.). — К.: ТОВ «ДІА». — 2011. — С. 88-89.

УДК 349.417:332.54

СУЧАСНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

А.С. Бордюжа
аспірантка

Інститут агроекології і природокористування НААН

Обґрунтовано роль земельно-кадастрової інформації в управлінні земельними ресурсами. Установлено, що вона є основою для аналізу існуючого стану землекористування. Досліджено та проаналізовано стан земельної інформаційної системи України. Виявлено чинники, які впливають на її формування. Запропоновано вдосконалення земельної інформаційної системи для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського землекористування.

Ключові слова: *земельно-кадастрова інформація, земельна інформаційна система, земельний кадастр, земельні ресурси, землекористування.*

Наразі Україна перебуває на етапі становлення ринкової економіки. Стан використання земельних ресурсів безпосередньо залежить від соціально-економічних та суспільно-політичних відносин, а також земельних перетворень, що відбулися в нашій країні під час земельної реформи. Здійс-

нення масштабних перетворень призвело до нераціонального використання земельних ресурсів, зниження рівня охорони земель та відтворення продуктивності потенціалу сільськогосподарських угідь [1, с. 12]. Важливим питанням в управлінні земельними ресурсами є система державного земельного